

Lausunto Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointisuunnitelman ja sen liitteiden luonnoksista vuosille 2024-2025

Lausunnon antaja:	lin kunnan hyvinvointilautakunta
Päivämäärä:	28.2.2024

Suunnitelmat kokonaisuutena	
Myönteinen palaute	Hyvinvointisuunnitelma on perusteellinen ja kattava dokumentti, joka ottaa laajasti ja monipuolisesti huomioon eri hyvinvoinnin näkökulmat. Suunnitelman lähtökohtana ovat asukkaat ja heidän hyvinvointinsa eikä yksittäinen organisaatio. Vahvuuksia ovat erityisesti hyvinvoinnin käsitteen selkeä avaaminen ja jokaiselle hyvinvoinnin osa-alueelle kattavat suunnitelmat. Nykytilan analyysi sekä hyvinvointia haastavien ja tukevien tekijöiden tunnistaminen on tehty hyvin. Suunnitelma ansaitseekin kiitosta sen perusteellisuudesta ja pyrkimyksestä kokonaisvaltaiseen hyvinvoinnin edistämiseen.
Muutos- ja kehittämistoiveet	Materiaali on erittäin laaja ja monitahoinen, mikä tekee kokonaisuuden hahmottamisesta haasteellista. Suunnitelman elementtien väliset riippuvuudet ja syy-seuraussuhteet ovat monimutkaisia, ja niiden ymmärtäminen vaatii laajaa perehtymistä aiheeseen. Tämä monimutkaisuus, yhdistettynä tiedon pirstaleisuuteen, tekee suunnitelman keskeisten tavoitteiden ja toimenpiteiden ymmärtämisestä ja arvioimisesta vaikeaa. Kehittämistoiveena: Suunnitelman tulisi konkreettisempi, yhteenvedojen ja tiivistelmien lisääminen (erityisesti toimenpiteiden osalta) sekä selkeämmän rakenteen kehittäminen eri suunnitelmien kesken. Lain edellyttämä yhteistyö hyvinvointialueen Pohteen ja kuntien välillä hyvinvointisuunnitelmien laatimisessa on vielä alkutekijöissään, sillä Pohteen toiminta käynnistyi vasta 1.1.2023. Tämän vuoksi Pohteen ensimmäinen hyvinvointisuunnitelma toimii eräänlaisena harjoituksena, jossa opetellaan huomioimaan eri tekijät ja tehtäväkentät - mitä Pohteen on mahdollista toteuttaa ja mitkä kuuluvat kuntien vastuulle. Tärkeää on saada tulevaisuudessa suunnitelmien aikataulut synkronoitua, jotta voidaan parantaa vaikuttavuutta. Pohteen tulee keskittyä alueensa asukkaiden sosiaali-, terveys- ja pelastuspalvelujen tarpeisiin, mutta toimintaa seuratessa herää kysymys, voidaanko hyvinvointisuunnitelmalla todella vaikuttaa näihin palveluihin aidosti? Pohteen päätöksenteossa, jossa kuntien vaikutusvalta asukkaiden hyvinvointiin liittyvissä asioissa on osoittautunut heikoksi, korostuu tarve ennakkovaikutusten arvioinnille (EVA) päätöksenteon tukena. Tämä ensimmäinen vuosi on osoittanut tarpeen kehittää prosesseja, jotta pystytään vastaamaan paremmin asukkaiden tarpeisiin. Olennaisesti hyte-työtä ohjaava mekanismi sekä kunnissa, että Pohteella on hytekertoimeen vaikuttaminen. On tärkeää tunnistaa ja toteuttaa toimia, jotka

	parantavat hyvinvoinnin ja terveyden indikaattoreita, ja siten vaikuttavat myönteisesti hytekertoimeen. Kuitenkin on varottava, ettei hytekertoimen parantaminen muodostu itsetarkoitukseksi, joka ohjaa toimintaa liikaa. On vaarana, että keskitytään vain niihin toimiin, jotka näkyvästi parantavat hytekertoimen lukemia, samalla kun jätetään huomiotta ne toimet, joilla ei ole suoraa vaikutusta hytekertoimeen, mutta jotka ovat olennaisia kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden kannalta. Tällainen lähestymistapa voi johtaa tilanteeseen, jossa tärkeät, mutta vähemmän mitattavissa olevat hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen näkökohdat jäävät toteuttamatta. Lisäksi on tärkeää, että hyvinvointi- ja terveyssuunnitelmassa kuvataan realistisesti ne toimet, joita kunta voi toteuttaa Pohteen hytekertoimen parantamiseksi. Suunnitelmassa on mainittu useita toimia, jotka vaikuttavat myönteisesti Pohteen hytekertoimeen, mutta joihin kunnalla ei ole todellista vaikutusmahdollisuutta. Esimerkiksi koulupsykologien määrä tai työttömien terveystarkastukset.
--	---

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointisuunnitelma	
<i>Sisältöä koskeva myönteinen palaute</i>	Pohteen hyvinvointisuunnitelma on merkittävä askel kohti kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämistä, mutta sen toteutuksessa ja konkreettisessa toiminnassa on useita haasteita, jotka vaativat tarkempaa huomiota ja suunnittelua. On tärkeää, että suunnitelmassa etsitään tasapainoa yleisluonteisuuden ja konkreettisten toimien välillä, otetaan huomioon paikalliset tarpeet ja edistetään kunnan sekä hyvinvointialueiden välistä yhteistyötä resurssien oikeudenmukaisen jakautumisen ja byrokratian vähentämisen kautta.
<i>Muu myönteinen palaute</i>	
<i>Sisältöä koskevat muutos- tai kehittämistoiveet</i>	Pohteen alueen hyvinvointisuunnitelmassa keskeinen puute on paikallisten tarpeiden huomioiminen. Kunnat eroavat merkittävästi toisistaan väestörakenteen, maantieteellisten ominaispiirteiden ja muiden tekijöiden osalta, mikä johtaa erilaisiin tarpeisiin. Suunnitelmassa ei kuitenkaan selkeästi osoiteta, miten näihin alueellisiin erityispiirteisiin ja vaihteleviin hyvinvointitarpeisiin vastataan. On olennaista, että suunnitelmassa kuvataan, miten eri ympäristöjen konkreettiset tarpeet tunnistetaan ja miten niihin vastataan, jotta voidaan edistää hyvinvointia tehokkaasti koko Pohteen alueella. Suunnitelman kokonaisuuden hahmottaminen on haastavaa, sillä siitä ei selviä, mitkä asiat ovat jo valmiita konkreettisia toimia, mitkä ovat vielä suunnitteluasteella, ja mitkä vaativat kunnan resurssien panostusta. Lisäksi suunnitelman monimutkaisuus ja siihen liittyvä byrokratia ovat merkittäviä seikkoja, jotka voivat lisätä hallinnollista taakkaa ja monimutkaistaa prosesseja. Tämä hidastaa palveluiden kehittämistä ja toteutusta. Kuntien vähäisen resurssin huomioiminen yhteistyössä ja hankkeiden konkreettisessa toteutuksessa on myös keskeinen huolenaihe. On tärkeää selkeyttää suunnitelmaa, jotta ymmärretään, miten eri toimenpiteet on priorisoitu ja miten ne aiotaan toteuttaa resurssien puitteissa.

	Hyvinvointisuunnitelma pyrkii tarjoamaan yhdenvertaisia palveluita kaikille asukkaille, mutta käytännössä suurin osa resursseista näyttää kohdistuvan niihin, joilla on suuri tuen tarve. Tämä herättää kysymyksen, painottuvatko palvelut liiaksi korjaaviin toimenpiteisiin. Lisäksi nyt vaikuttaa siltä, että toimivat peruspalvelut ajetaan alas keskittyen liikaa erikoissairaanhoidon ja vastaaviin palveluihin. Niitä asiakkaita, jotka aiemmin kuuluivat selkeästi sosiaali- ja terveydenhuollon piiriin, pyritään nyt ohjaamaan vahvasti kunnan palvelujen piiriin. Vaikka Pohteen olisi tarkoitus tukea asukkaita myös ennaltaehkäisevässä työssä, näyttää käytäntö ohjaavan toisin. Tämä kehitys heikentää yhdenvertaisten ja kattavien palveluiden tarjoamista kaikille asukkaille. lin kunta katsoo, että "Rahahuolet vähenevät" -tavoitteessa vaaditaan laajempia toimia. Taloudelliset vaikeudet vaikuttavat merkittävästi kuntalaisten hyvinvointiin, ja on huolestuttavaa, jos Pohteen toimenpiteet ovat niukkoja. Taloudellinen epätasa-arvo, joka ilmenee esimerkiksi nuorten kesätienestien käytössä perheen perustarpeisiin tai eläkeläisten kyvyssä kattaa lääkekulunsa, osoittaa tarpeen kohdennetulle ja monipuoliselle tuelle. On välttämätöntä, että Pohteen ja kuntien yhteistyössä kehitetään tehokkaita ja kattavia ratkaisuja taloudelliseen kriisiin sekä löytää tapoja akuuttiin tukeen
<i>Muut muutos- tai kehittämistoiveet</i>	Suunnitelmassa olisi tärkeää selkeästi kuvata, miten varmistetaan palveluiden saatavuus kaikilla alueilla, erityisesti ottaen huomioon alueiden asukastiheyden vaihtelut. Vaikka liikkuvien ja digitaalisten palveluiden korostaminen on nykyaikainen lähestymistapa, jää epäselväksi, mitä tämä käytännössä merkitsee asukkaiden arjessa. On olennaista, että suunnitelmassa kerrotaan, miten ne vastaavat konkreettisesti asukkaiden tarpeisiin. Lisäksi on tärkeää tuoda esille, miten näiden palveluiden toteutus varmistetaan tavalla, joka ei jätä ketään alueen asukkaista palveluiden ulkopuolelle, vaan turvaa yhdenvertaisen pääsyn palveluihin koko alueella. Kuntien ja Pohteen välinen yhteistyö on keskeistä monenlaisten palveluiden tuottamisessa. Erityisesti kunta-Pohde-kunta -polku korostaa sitä, miten asukkaat ohjautuvat eri palveluiden piiriin ja takaisin kunnan järjestämiin palveluihin. Tämä polku on olennainen osa monia prosesseja, kuten esim. oppilashuoltoa, sosiaalityötä ja kuntoutusta. Nämä ovat alueita, joilla yhteistyön merkitys korostuu, sillä ne edellyttävät useiden eri toimijoiden saumatonta yhteistyötä kuntalaisten hyvinvoinnin tukemiseksi. Hyvinvointikertomuksesta puuttuu kuitenkin selkeä kuvaus näistä yhteistyöpoluista ja niiden vastinpareista. Tämän puutteen vuoksi hyvinvointikertomus jättää avoimeksi, miten eri toimijat työskentelevät yhdessä kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi ja miten vastuut ja roolit jakautuvat. Se myös hankaloittaa yhteistyön arviointia ja kehittämistä, sillä ilman selkeää kuvaa yhteistyön rakenteesta ja prosesseista on vaikea tunnistaa kehittämistarpeita tai arvioida yhteistyön tehokkuutta. Suunnitelmassa tulisikin olla: Vastinparien roolien ja vastuiden määrittely. Tarkennetaan, mitkä ovat eri toimijoiden roolit ja vastuut yhteistyöprosesseissa, jotta voidaan varmistaa saumaton ja tehokas palvelujen toteutus.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma	
Sisältöä koskeva myönteinen palaute	Suunnitelmassa tunnistetaan ja käsitellään monenlaisia tekijöitä, jotka vaikuttavat lasten ja nuorten hyvinvointiin, kuten mielenterveyshaasteet, yksinäisyys, kiusaaminen, syrjintä ja perheiden taloudelliset vaikeudet. Suunnitelma korostaa yhteistyön merkitystä eri toimijoiden välillä ja sisältää strategioita suunnitelman toteuttamisen ja seurannan varmistamiseksi. Positiivista on myös tavoite ”yhden kontaktin” suhteen.
Sisältöä koskevat muutos- tai kehittämistoiveet	Suunnitelmassa mainitaan, että lapsille ja nuorille suunnatut perustason mielenterveyspalvelut eivät kykene riittävässä määrin vastaamaan hoidon tarpeisiin. Lisäksi psykiatrisen erikoissairaanhoidon resurssipula ja kuormitus on haastavaa. Toimenpiteitä, miten tähän vastataan ei avata. Lapsiperheiden sosiaalipalveluiden ja lastensuojelun haasteena on mainittu useat tietojärjestelmät ja erilaiset tilastointitavat, mikä vaikeuttaa luotettavan tilastotiedon saamista palveluiden tarpeesta. Miten tätä jatkossa kehitetään niin, että saadaan luotettavaa tietoa? Suunnitelmassa ei erikseen mainita konkreettisia uusia toimenpiteitä tai innovaatioita, joita voitaisiin käyttää mainittujen haasteiden ratkaisemiseksi. Lisäksi vaikka yhteistyön ja seurannan merkitys on tunnistettu, suunnitelmasta puuttuu mallinnus siitä, miten näitä prosesseja voidaan kehittää ja tehostaa.

Opiskeluhuollon suunnitelma	
Sisältöä koskevat muutos- tai kehittämistoiveet	Suunnitelmassa korostuu koulumaailma ymmärrettävästi. On kuitenkin olennaista huomioida myös varhaiskasvatuksen rooli, erityisesti kun suurin osa esioppilaista on varhaiskasvatuksen piirissä. Tämän näkökulman sisällyttäminen suunnitelmaan olisi merkittävää. Lisäksi, vaikka suunnitelmassa viitataan yhteisölliseen ja monialaiseen yhteistyöhön, siinä ei selkeästi mainita nivelvaihteluita. On tärkeää, että nivelvaihteet – siirtymät eri opetusasteiden välillä – tunnistetaan ja niihin panostetaan kaikkien opiskeluhoitoa toteuttavien toimien kautta. Tämä ei ainoastaan parantaisi palvelujen vastaavuutta tarpeisiin, vaan myös edistäisi lasten turvallisuuden tunnetta, vastaten näin moniin huolenaiheisiin, jotka liittyvät siirtymiin kasvatus- ja koulutuspoluilla.

Työkykyohjelma	
Sisältöä koskeva myönteinen palaute	Suunnitelma tarjoaa kohdennettua tukea osatyökykyisille ja työllistymisen tukea tarvitseville henkilöille, mikä on olennaista työikäisen väestön hyvinvoinnin ja osallistumisen edistämiseksi. Työikäisten palveluiden yhteensovittaminen ja monialaisten palvelukokonaisuuksien luominen vastaamaan työikäisten tarpeita

	on keskeinen osa suunnitelmassa kuvattua hanketta. Tämä parantaa palveluiden saavutettavuutta ja tehokkuutta. Hankkeessa keskitytään myös työikäisten palveluissa toimivien ammattilaisten osaamisen kehittämiseen, mikä tukee asiakaslähtöisen ja yhteisövaikuttavuuden mallin mukaista toimintaa.
<i>Sisältöä koskevat muutos- tai kehittämistoiveet</i>	Vaikka hanke on suunnattu hyvinvointialueen tasolla, miten varmistetaan, että paikalliset erityispiirteet ja tarpeet, kuten lin kunnan väestörakenteen ja elinkeinorakenteen erityispiirteet, otetaan huomioon palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa? Hankkeen onnistuminen edellyttää tiivistä yhteistyötä kuntien, hyvinvointialueen ja muiden toimijoiden välillä. On tärkeää varmistaa, että yhteistyö ja koordinaatio toimivat tehokkaasti, jotta palvelut saavuttavat kohderyhmänsä. Nyt tässä on ollut suuria puutteita.

Ikääntyneen väestön hyvinvointisuunnitelma	
<i>Sisältöä koskeva myönteinen palaute</i>	On myönteistä, että Pohteen ikäihmisten asiakas- ja palveluohjauksen kehittämiseen on panostettu ja että Vanhus- ja vammaisneuvosto on pidetty ajan tasalla. lin kunta onkin valmis tukemaan tätä tiedotustyötä aktiivisesti.
<i>Muu myönteinen palaute</i>	lin vanhus- ja vammaisneuvosto ja Pohde ovat löytäneet hyvät ja kehittävät yhteistyön ja yhteydenpidon muodot, jotka mahdollistavat aidon asukkaita palvelevan yhteistyön jatkossa. Pohteen vanhusneuvoston ja kunnan vanhusneuvoston välinen toiminta on sujuvaa.

Ravitsemusterveyden edistämisen suunnitelma	
<i>Sisältöä koskevat muutos- tai kehittämistoiveet</i>	Ehdotamme, että Pohjois-Pohjanmaan ravitsemusterveyden edistämisen koordinaatioryhmän kokoonpanoa laajennetaan sisältämään laajempi edustus alueellamme toimivista peruskuntien ateria- ja puhtauspalvelupäällikkötason henkilöistä, jotta voidaan varmistaa alueellisten erojen ja tarpeiden huomioiminen paremmin. Alueiden erilaiset ravitsemukseen, kouluruokailuun ja varhaiskasvatuksen ruokailuun liittyvät tavoitteet ja makumieltymykset edellyttävät moniäänistä edustusta koordinaatioryhmässä.

Kun lausunto on valmis,

- lähetä se sähköpostitse osoitteeseen kirjaamo@pohde.fi
- kirjoita viestin otsikkoriville "Lausunto hyvinvointisuunnitelmasta".